

egyaránt kérlelhetetlen jóindulat kormányoz. [...] legitimitása a modern racionális uraloméhoz hasonlatos: vélt kívülállása igazolja, az a feltevés, hogy a részérdekekkel szemben közömbös, a helyi történetekben érintetlen.” Aki azonban így oldja meg a világ rejtélyét, „annak kijár a méltó jutalom: szülőanyjával hálhat, és a fejére teheti legyilkolt apjának koronáját”. Oidipusz választásával a szerző a mítosz, a kultúra, a történelem, valamint az irodalmi hagyomány eszméltető távlatába állítja a különben gyakran bénítóan mainak látszó kérdéseket.

Szophoklész drámája szerint a mitikus kor számára volt kiút a Természetes Ember zsákutcájából: az erkölcs fölfedezése és vállalása. Oidipusz tudatlansága miatt büntelennek nyilváníthatná magát. Ő azonban magára veszi az etikai megmértetést és a vele járó bűnhődést, így saját és közössége létét új távlatba helyezi. Szörnyűségeket él át, de megbékélve hal meg. A különböző erkölcsi felfogások összefonása nagy próbatétel lesz az utódoknak (lásd az *Antigonét*), a döntő lépést azonban elvállalta ő, átlépte az erkölcs nélküli és az erkölcsi határát.

UDVARDY ZOLTÁN

Hétfvári Andrea: A kert retorikája

Cédrus Mvészeti Alapítvány – Napkút, 2015

Kezdetben vala a Kert. Az Íráshoz hasonlóan egy időn túli Kertet választ szonettek tartalmazó, a Napkút Kiadónál megjelent kötetének témájául Hétfvári Andrea. A negyven évet – a költő negyven évét – körüljáró negyven szonett úgy kapcsolódik a versgyűjteményhez, mint a címlapon díszelgő pitypang virágai a növény szárának végpontjához. Szabályos alakban, könnyed szerkesztéssel, megtartva a formát.

Mint a pitypang gömb alakú fején a kapaszkodó pihéknek, e költeményeknek sincs markáns szerkesztésük, szerkezetük. Csupán formájuk tartja egyben őket. Ha olvassuk, egy-egy újabb vers szabadul el, kezd meg légi útját. A szerző ötletes felvételeivel gazdagított könyvecske címlapján láthatjuk a pitypangról készített fotót. A kötet belső képanyagát lapozgatva is felbukkannak a hasonló tematikájú felvételek: madártoll lebeg, felhő száll a fotókon. A repülés, a lebegés élménye a versek visszatérő motívuma: „Madárnak rak majd össze vagy a szélbe / hajít magokkal együtt s repülök” (*Üzenet*).

A Kert körülzártságában, falaival és belső világgával eleve magában hordja az enigmákat, a titokzatosságot. Hétfvári kertje pedig tele van ilyen rejtélyekkel. Ezek a versek – bár olvasatuk egyszerű, ritmusuk könnyed – néha nehezen adják meg magukat. Kulcsaikat megtalálva viszont meghökkentő világokba vezetnek.

A legkönnyebb számomra talán a legelső, ráadásul szívemnek kedves utalás volt, a fénylő laboda. Jeszenyin *Bokraink közt* című költeménye („Bokraink közt már az ősz barangol / kóró lett a fénylő laboda”) a kötetbeli kert hangulatába illő természeti képpel indul. Kevéssé volt ismert előttem a szer-

ző nagyapja, Dombay János munkássága, ám a reveláció erejével hatott, hogy a kötetben is megidézett, tekintélyes régész nevét egy tó is viseli.

Corradini szobra, a *Fátyolozott igazság* – mint egy másik szonett témája – még inkább feladja a lelkét. Az allegorikus nőalakot a rokokó nyugtalanságának megfelelő, izgatottan fodrozódó fátyol fedi. Ez az arcát is eltakarja, mint az igazságét is oly sokszor az egymásnak ellentmondó események vagy akár a tudatos manipuláció. Corradini emberfeletti teljesítménye, hogy áttetszővé tette az egyik legszilárdabb anyagot, a márványt. Hétfvári kissé „nyugatos” felütéssel, a rá jellemző, meglepetésekre képes fordulattal úgy látja, itt magát a halált rejtje a megfaragott kő. Itt az utolsó szónak, ami a halál, különös jelentést ad a vers „nulladik” szava, a címe – az, hogy *Sugárzik*.

Megoldhatatlan volt viszont számomra a „Chapel of Nass”, a megválaszolhatatlan okból angol néven emlegetett portugáliai kápolna föllelése. Vajon miért emlegetnék angolul saját templomukat a portugálok? Valószínűleg az angolul Chapel of Nossa Senhora da Lapaként megnevezhető (portugálul: Santuário de Nossa Senhora da Lapa) kápolna lehet, ez valóban Portugália északi részén, Quintelában található, de efféle felületességet Márainak is elnéztünk legendás *Naplójában*.

Fontosabb ennél a kötetbeli kert összessége – mit mondanak ezek a képek, a fotók és versek, mi történik ebben a kissé hideg és kiszáradt világban? (Nem véletlen az utalás: *Kóró* lett a fényes laboda.) Az enyhe képzavartól eltekintve (a szél nemigen formálja kívülről, belülről még úgy sem a száraz bambuszt) izgalmas az *Ihlet* című versben rejlő me-

tafora. Üres mederként fekve, „kagylók s csigák közt végleg kiürülve” jön el az alkotás, a felismerés pillanata, a fényes szikra. És ekkor a „másik”, aki megteremtődik. Erről Rimbaud-nál már hallottunk: „Én, az mindig valaki más.” Csakhogy a színes lelkű gall „kertjeiben” még harmatos, telt növények ringtak. Kiürült, kiszáradt ez a világ azóta?

Ha egyedül marad is az ember – ebben a Kertben nem bukkan fel társ, igaz, a Kígyó sem túl gyakran csúszik-mászik elő, pedig talán kevésbé lenne steril ez a világ, ha gyakrabban fölzsizogne itt kísértése –, azért még vele van egy fölöttes hatalom. Megkapó tisztasággal és őszinteséggel sejtí vagy keresi teremtetőjét a szerző (különösen szép zenéje van ennek a sornak: „lennyülok még magamban Istenig” – *Levél a kertből*). Külön érdeme a kötet szerkesztőjének, hogy szakít azzal a lassan hetvenéves dogmával, miszerint semmi szín alatt, gyakorlatilag sehol nem szedik nagy I-vel ezt a szót.

Közhely, hogy irodalmunkban viszonylag ritkább a női szerző. Éppen ezért érdekes és figyelemre méltó, milyen előképeket talál Héttvári egy ilyen önmagában, már témaválasztása által is markánsan nőies témakörhöz – a kerthez és annak „retorikájához”. A Madame Blavatskyra történő utalás számomra mindenképpen telitalálat. A teozófia, e bogaras, a kor naív eklekticizmusát híven tükröző szellemi iskola komoly hatást gyakorolt Hamvas Bélára. A magyar irodalom elfelejtett csúcsteljesítménye, a méltatlanul nem ismert és nem idézett

családrégény, a *Karnevál* e nyughatatlan asszony bolyongásainak, útkeresésének is emléket állít. A világot bejáró asszony – mint Héttvári felidézti – két tászkával járt, és az egyikből mindenhol elhintett néhány marék virágmagot (*Ültetés*). A versben idézett asszony cselekszik is beszéd közben. Ez a cselekedet a magok elszórása, elültetése a Kertben.

Új világ létrehozása, teremtése – erre csak egy asszony vagy az Isten képes igazán. Adott tehát a Kert, ahol minden bizonnyal eltévedne Csiperi és Susulyka, a gyermekirodalomban jeleskedő Héttvári két mesehőse, hiszen ez a kert teli van ismert vagy csak félig ismert szobrokkal, amelyek a költő pályatársainak, az általa elismert alkotóknak tisztelegnek. Odaköszönhetünk Kődöböcz Gábor irodalomtörténésznek, és többször találkozunk Radnóti-val, sőt az örök szerelemmel, Fannival is – vajon neki szólnak a Fanni-szonettek az ismerős, eltört szilvafával? Felbukkan költészetünk egyik legszebb metaforája is, amelyben a kedves párnára hulló keze „elalvó nyírfaág”.

De mitől van retorikája egy kertnek, ahol csak árnyékok járnak, ahol csak a természet nyelve szól? Talán ha arra gondolunk, hogy a retorika az önkifejezés eszköze, közelebb jutunk a megoldáshoz. Héttvárinak az öröklételet keretbe foglaló hely, a mindig változó és minden nyomot megőrző Kert szolgált eszközként, hogy pitypangpehelyként szétterülő, de egyáltalán nem pehelysúlyú gondolatainak teret adjon. A keret tehát adott, és ha egy betűt kiveszünk a keret szóból, bizonyos értelemben mindnyájunknak megvan a maga kertje. Műveljük hát őket!

NEMES ERZSÉBET (1947) Érd

NEMES ERZSÉBET

Scheibner Tamás:

A magyar irodalomtudomány szovjetizálása. A szocialista realista kritika és intézményei, 1945–1953

Ráció, 2014

A szerző a magyar irodalomtörténetnek az 1945–1953 közötti időszakát elemzi és mutatja be, azt a félmúltat, amelyben (kényszerítő) követendő példa lett Magyarországon is a szovjet irodalom, a szovjet irodalmi modell, a szocialista realizmus.

Bevezetőjének alapfeltevése, hogy a hatalomátvétel hosszas és tudatos előkészítő munka eredménye volt, s a rendszerváltozás már lényegében lezajlott, amikor az állampolgár észrevette a veszélyt.